

GERIATRIYA AMALIYOTIDA POLIPRAGMAZIYA: MUAMMO VA ECHIMLAR

Jumaeva Gulruksor Aliyorovna

tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent,

Alfraganus universiteti, Toshkent shahri, O‘zbekiston

Mavzuning dolzarbigi. Geriatrik yoshdagi bemorlarda dori vositalarini to‘g‘ri yondashgan holda tavsiya qilish bugungi tibbiyot sohasida muhim muammo hisoblanadi. Aholi umr ko‘rish davomiyligi oshgani sababli, qariyalar soni ko‘paymoqda va ularning surunkali kasalliklari ko‘pligi tufayli polipragmaziya — ko‘p dorilar qabul qilish holati keng tarqalmoqda, bu esa nojo‘ya ta’sirlar, dori-darmon o‘zaro ta’sirlari va davolash samaradorligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Bu esa bemorning hayot sifatiga salbiy ta’sir qiladi va sog‘liqni saqlash tizimiga yuk bo‘ladi. Shuning uchun geriyatrik bemorlarning farmakoterapiyasini individual tarzda moslashtirish, dorilar dozasi va turini to‘g‘ri belgilash muhimdir. Klinik farmakologiyaning rivojlanishi va farmakogenetika sohasidagi yutuqlar, shuningdek, zamonaviy farmakokinetik monitoring vositalari ushbu muammoni samarali hal qilish imkoniyatini beradi.

Mavzuning maqsadi. Geriatrik bemorlarda polipragmaziyaning salbiy ta’sirlarini aniqlash, uning asosiy muammolarini tahlil qilish va samarali echimlar hamda boshqaruv usullarini ishlab chiqish orqali bemorlarning dori vositalaridan xavfsiz va oqilona foydalanishini ta’minlash.

Tadqiqot metodlari va usullari. Ushbu tadqiqotda adabiyotlarni tahlil qilish, geriatrik bemorlarda polipragmaziya holatlarini kuzatish va statistik ma’lumotlarni o‘rganish usullari qo‘llanildi. Shuningdek, so‘rovnoma va intervyular yordamida tibbiyot xodimlari va bemorlarning dori vositalaridan foydalanish tajribasi o‘rganildi. Ma’lumotlarni tahlil qilishda sifatli va miqdoriy yondashuvlar birgalikda ishlatildi.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Geriyatrik yoshdagi bemorlarda farmakoterapiyani moslashtirish va polipragmaziya muammosini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, keng ko‘lamli klinik kuzatuvlar va statistik tahlillar asosida quyidagi muhim natijalar olindi.

1. Polipragmaziya tarqalishi va uning demografik ko‘rsatkichlari. Tadqiqotda o‘rganilgan 300 nafar geriyatrik bemorning 67% da polipragmaziya (bir vaqtning o‘zida 5 va undan ortiq dori vositalarini qabul qilish) holati qayd etildi. Polipragmaziya ko‘proq 75 yoshdan oshganlar guruhida kuzatildi (72%), shuningdek, ayollar orasida bu ko‘rsatkich biroz yuqoriroq (70%) bo‘ldi, erkaklarda esa 63% ni tashkil qildi. Bemorlarning ko‘pchiligi bir nechta surunkali kasalliklarga ega edi: arterial gipertenziya (84%), diabet mellitus (52%), osteoartrit (48%), va yurak-qon tomir kasalliklari (45%). Bu kasalliklarning ko‘pchiligi ko‘p sonli dorilar qabul qilinishiga sabab bo‘lmoqda.

2. Polipragmaziyaning nojo‘ya ta’sirlari va dori o‘zaro ta’siri. Polipragmaziya mavjud bemorlarning 58% da nojo‘ya ta’sirlar kuzatildi. Eng ko‘p uchraydigan nojo‘ya ta’sirlar qatoriga oshqozon-ichak traktining buzilishlari (qorin og‘rig‘i, ko‘ngil aynishi, diareya) (34%), bosh aylanish va charchoq (26%), allergik reaksiyalar (12%) kiradi. Statistik tahlil natijasida polipragmaziya va nojo‘ya ta’sirlar o‘rtasida sezilarli

korrelyatsiya aniqlandi ($r = 0,67$, $p < 0,01$). Shuningdek, ko‘plab bemorlarda dorilar o‘zaro ta’siri aniqlanib, bu holat davolash samaradorligini sezilarli pasayishiga olib kelgan. Misol uchun, antikoagulyantlar va nosteroid yallig‘lanishga qarshi dorilar birgalikda qabul qilinganda qon ketish xavfi oshishi aniqlangan. Shuningdek, sedativlar va antihipertenzivlar kombinatsiyasi qon bosimini haddan tashqari pasaytirishi mumkin.

3. Farmakoterapiyani moslashtirish va individual yondashuv natijalari.

Farmakoterapiyani moslashtirish jarayonida bemorlarning dori qabul qilish rejasi individual holatga qarab qayta ko‘rib chiqildi. Farmakokinetik va farmakodinamik monitoring asosida dori dozalarining optimallashtirilishi, keraksiz dorilarning chiqarilishi yoki almashtirilishi amalga oshirildi. Natijada, polipragmaziya ega bemorlarning 45% da nojo‘ya ta’sirlar soni kamaydi, shuningdek, umumiy sog‘liq ko‘rsatkichlari va hayot sifatida baholashda (sog‘liqni baholash so‘rovi orqali) sezilarli yaxshilanish qayd etildi ($p < 0,05$).

4. Klinik farmakologiyaning roli va multidisipliner yondashuv. Tadqiqot jarayonida klinik farmakologlar, geriatriya mutaxassislari, shifokorlar va farmatsevtlarning birgalikda ishlashi samarali ekanligi aniqlandi. Ularning ekspert tavsiyalari asosida dori terapiyasini moslashtirish polipragmaziya bilan bog‘liq xavf-xatarlarni kamaytirishga xizmat qildi.

Bundan tashqari, farmakogenetik testlar yordamida bemorlarning dorilarga shaxsiy reaksiyasi aniqlanib, individual davolash rejasini shakllantirish imkoniyati yaratildi. Bu esa yanada samarali va xavfsiz farmakoterapiyani ta’minladi.

Ushbu tadqiqot natijalari geriyatrik yoshdagi bemorlarning farmakoterapiyasini individuallashtirish zaruratini, ayniqsa polipragmaziya muammosini samarali hal qilish uchun zarur choralarni ko‘rsatmoqda. Polipragmaziya ko‘plab nojo‘ya ta’sirlarga olib kelishi va bemorlarning umumiy sog‘lig‘iga salbiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, geriyatrik yoshdagi bemorlarda farmakoterapiyani muvaffaqiyatli moslashtirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: Polipragmaziya holatlarini muntazam monitoring qilish va klinik baholashni joriy etish; nojo‘ya ta’sirlarni kamaytirish maqsadida dori vositalarini minimal darajada saqlash; shifokorlar, farmatsevtlar va bemorlar o‘rtasida doimiy kommunikatsiya va ma’lumot almashishni ta’minlash; farmakogenetik va farmakokinetik monitoringdan keng foydalanish; bemorlarni dori terapiyasi bo‘yicha muntazam o‘qitish va ko‘mak ko‘rsatish.

Xulosa. Tadqiqot davomida farmakoterapiyani shaxsiylashtirish, dori vositalarini tanlashda ehtiyotkorlik, dozalashni optimallashtirish va klinik monitoringni kuchaytirish orqali nojo‘ya ta’sirlar va dori o‘zaro ta’sirlarining oldini olish mumkinligi isbotlandi. Bunda klinik farmakologlar, geriatriya shifokorlari va farmatsevtlar o‘rtasidagi yaqin hamkorlik hal qiluvchi rol o‘ynaydi.